

Familieeierskap i oppdrettsnæringen

Thomas Nyrud og Eirik Mikkelsen

Nofima er et næringsrettet forskningsinstitutt som driver forskning og utvikling for akvakulturnæringen, fiskerinæringen og matindustrien.

Nofima har om lag 390 ansatte.

Hovedkontoret er i Tromsø, og forskningsvirksomheten foregår på fem ulike steder: Ås, Stavanger, Bergen, Sunndalsøra og Tromsø

Hovedkontor Tromsø:

Muninbakken 9–13
Postboks 6122 Langnes
NO-9291 Tromsø

Ås:

Osloveien 1
Postboks 210
NO-1433 ÅS

Stavanger:

Måltidets hus, Richard Johnsenegate 4
Postboks 8034
NO-4068 Stavanger

Bergen:

Kjerreidviken 16
Postboks 1425 Oasen
NO-5844 Bergen

Sunnalsøra:

Sjølsengvegen 22
NO-6600 Sunndalsøra

Alta:

Kunnskapsparken, Markedsgata 3
NO-9510 Alta

Felles kontaktinformasjon:

Tlf: 77 62 90 00

E-post: post@nofima.no

Internett: www.nofima.no

Foretaksnr.:

NO 989 278 835 MVA

Creative commons gjelder når ikke annet er oppgitt

Rapport

<i>Tittel:</i> Familieeierskap i oppdrettsnæringen	ISBN 978-82-8296-685-6 (pdf) ISSN 1890-579X
<i>Title:</i> Family ownership in Norwegian aquaculture	<i>Rapportnr.:</i> 22/2021
<i>Forfatter(e)/Prosjektleder:</i> Thomas Nyrud og Eirik Mikkelsen	<i>Tilgjengelighet:</i> Åpen
<i>Avdeling:</i> Næringsøkonomi	<i>Dato:</i> 16 august 2021
<i>Oppdragsgiver:</i> Nærings- og fiskeridepartementet (NFD)	<i>Ant. sider og vedlegg:</i> 14
<i>Stikkord:</i> Eierskap, oppdrett	<i>Oppdragsgivers ref.:</i> -
<i>Sammendrag/anbefalinger:</i> Rapporten innleder med å beskrive datakilder og metodikk for å kartlegge eierskap og definere familieeierskap. Valgt metodikk benyttes deretter til å estimere andelen familieeierskap i næringen per utgangen av 2020. Fra 122 identifiserte selskaper innen kommersiell matfiskproduksjon av laksefisk, finner vi at 89 selskaper (73 %) i majoritet er familieeide. Disse familieselskapene kontrollerer 49 % av kapasiteten, tilsvarende 471 074 tonn maksimal tillatt biomasse (MTB). Flere av familieselskapene har innslag av eksterne eiere. Justert for dette kontrollerer eierfamiliene 38 % av kapasiteten. Selskaper som er familieeide har i gjennomsnitt mindre antall tillatelser og tillatelseskapasitet enn andre selskap. Selskaper som er 100 % familieeid har i gjennomsnitt enda mindre antall tillatelser og tillatelseskapasitet enn familieeide selskaper generelt. Utenlandsk eierskap var med vår metode på 31,4 % av tillatelseskapasitet MTB ved utgangen av 2020. De tre største eierfylkene for familieeide selskaper er Vestland, Trøndelag, og Nordland, som til sammen kontrollerer 72 % av MTB i kategorien. Blant selskapene som ikke er familieeide er en relativt større andel tilknyttet Oslo. På kommunenivå er den største andelen knyttet til eiere registrert i Frøya for de familieeide selskapene, mens Oslo har en tilsvarende posisjon blant de som ikke er familieeid.	<i>Prosjektnr.:</i> 13470
<i>English summary/recommendation:</i> The report maps family ownership in Norwegian aquaculture of salmonids per 2020. Out of 122 companies, 89 (73 %) are found to be under family ownership. These control 49 % of total production capacity, equaling 471 074 tons maximal allowed biomass (MAB). Many of these family-owned fish farms are partially owned by external investors. Adjusting for this external share, we find that the families control 38 % of total production capacity. Foreign ownership was with our method at 31,4 % of MAB in 2020.	

Innhold

1	Bakgrunn	1
2	Generelt om eierskap og selskapskontroll.....	2
3	Definisjon av et familieselskap	4
4	Datakilder og metode.....	6
5	Familieeierskap	10
5.1	Familieeierskap og selskapsstørrelse	10
5.2	Familieeierskap og geografi.....	10
6	Videre arbeid	13
7	Referanser	14

1 Bakgrunn

Eierskap til næringsvirksomhet kan påvirke en rekke forhold. Det gjelder hvor stor del av verdiskapingen som tilfaller aktører i Norge og hvordan den geografiske fordelingen av den i Norge blir. Eierskapet kan også påvirke utviklingen i selskapene. Utenlandsk eierskap kan bety tilførsel av «kompetent kapital», som kan bidra positivt til verdiskaping og verdiøkning i selskapene (Ulstein *m.fl.*, 2012). Nøstbakken & Selle (2019) fant at det i 2018 var utenlandsk eierskap på 35,4 % av produksjonskapasiteten (maksimal tillatt biomasse) for norsk laksefisk-oppdrett, at den andelen var økende og at det særlig var knyttet til utviklingen i de største oppdrettsselskapene.

Bedriftsstørrelse er i en del studier funnet å påvirke innovasjon (Bergesen & Tveterås) og også lønnsomhet (Asche *m.fl.*, 2018). Det har vært en målsetting at norsk havbruksnæring består av selskaper med ulik størrelse, og mindre aktører har vært prioritert i en del utlysingsrunder (Mikkelsen *m.fl.*, 2018). Det har imidlertid hendt at eierskapet har skiftet relativt raskt etter tildelingsrunder (Andreassen & Robertsen, 2014). For politikktutforming kan det da være interessant om ulike typer eierskap, som utenlandsk, industrielt eller familieeid, foretrekker ulike selskapsstørrelser, og hvordan politikk kan påvirke dette. De største selskapene har nå kontroll over en stor del av den samlede MTB-kapasiteten, men auksjonen av ny kapasitet i 2018 førte til at de mellomstore selskapene økte sin totale andel på bekostning av både de store og de små selskapene (Mikkelsen, 2018). Familieeide selskaper kan videre ha særlige utfordringer ved generasjonsskifter/eierskifter.

Eierskapet kan også påvirke hvilke effekter virksomheten gir i lokalsamfunn og region. Det kan knyttes til selskapenes innkjøpspolitikk og investeringer i utvidelse av virksomheten, som da skaper ringvirkninger (Johnsen *m.fl.*, 2020). Eiernes vilje til å investere overskudd og utbytte i andre næringer lokalt og regionalt kan også gi ringvirkninger. At eiere med lokal tilknytning vil være mer opptatt av å skape arbeidsplasser og andre ringvirkninger lokalt enn andre eiere virker rimelig. Dette er en interessant problemstilling som i liten grad er studert for norsk havbruksnæring.

Den korte gjennomgangen over viser at eierskap har betydning for en rekke forhold som er sentrale for å nå de politiske målsettingene som er satt for norsk havbruksnæring. I januar i år varslet regjeringen at det skal utarbeides en ny havbruksstrategi¹, med mål om å legge til rette for fremtidens havbruksnæring, og sikre videre vekst i næringens verdiskaping innenfor bærekraftige rammer. I forbindelse med dette har Nærings- og fiskeridepartementet bedt Nofima om å kartlegge eierskapet i oppdrettsnæringen, med spesiell vekt på hvor stor andel av produksjonskapasiteten som kontrolleres av familieselskaper.

Denne rapporten har grunnlag i arbeidet som ble gjort for å svare på forespørselen. I kapittel 2 gis en gjennomgang av noen relevante momenter fra lovverket rundt eierskap og selskapskontroll. Kapittel 3 går nærmere inn på definisjonen av et familieselskap, mens kapittel 4 beskrives datakildene og metodikken som er lagt til grunn. Kapittel 5 oppsummerer funnene knyttet mot familieeierskap i næringen, mens kapittel 6 lister opp noen forslag til videre arbeid.

¹ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/varsler-ny-havbruksstrategi/id2828697/>

2 Generelt om eierskap og selskapskontroll

Hvilke rettigheter et selskaps aksjonærer besitter, og herunder graden av kontroll de har over selskapet, varierer med størrelsen på eierandelen. På overordnet nivå styres disse forholdene av lov om aksjeselskaper (aksjeloven)² for selskaper organisert som AS, og lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven)³ for selskaper organisert som ASA. Nedenfor oppsummeres noen momenter fra lovverket som kan ha relevans i den videre analysen av familieeide selskaper. Der det er forskjeller i lovverket for aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper er dette spesifisert, ellers refereres kun aksjeloven.

Ved mer enn 10 % eierskap i aksjeselskap har man rett til å kreve ekstraordinær generalforsamling for behandling av en bestemt sak (aksjeloven § 5-6). I allmennaksjeselskap er denne grensen på 5 % (allmennaksjeloven § 5-7). Over 10 % eierskap i aksjeselskap gir også beskyttelse mot tvangsinnløsning av aksjeposten (aksjeloven § 4-26, allmennaksjeloven § 4-25).

Ved eierandel på mer enn 1/3 har man såkalt negativt flertall. Man har da anledning til å blokkere avgjørelser som normalt krever 2/3-flertall i generalforsamlingen. Dette inkluderer vedtektsendringer (aksjeloven § 5-18), fisjoner og fusjoner (aksjeloven § 14-6 og § 13-3), og kapitalnedsettelse/-forhøyelser (krever vedtektsendring).

Når eierandelen overstiger 50 % vil man ha alminnelig flertall i alle saker som besluttet i generalforsamlingen (aksjeloven § 5-17). Dette inkluderer valg av styremedlemmer og styreleder, som direkte eller indirekte også gir kontroll over valg av daglig leder (aksjeloven §§ 6-2 og 6-3). Styret har det overordnede ansvaret for forvaltningen av selskapet, herunder fastsetting av planer, budsjetter og retningslinjer, og fastsetting av instruks for den daglige ledelse (aksjeloven §§ 6-12 til 6-14). Retten til å bestemme styresammensetningen gir dermed høy grad av indirekte kontroll over hvordan selskapet skal drives.

Ved eierandel på mer enn 2/3 har man bestemmende innflytelse på de fleste områder. Som nevnt inkluderer dette rett til endring av vedtektene, gjennomføring av kapitalendringer, og andre endringer i selskapsstrukturen som fusjoner og fisjoner. Særlig muligheten til å bestemme vedtektene gir anledning til å forme selskapet etter eget ønske.

Når eierandelen overstiger 90 % har man rett til å kjøpe ut minoritetsaksjonærene og bli eneeier av selskapet (aksjeloven § 4-26, allmennaksjeloven § 4-25).

Konsernforhold oppstår når et selskap har over 50 % eierandel i et annet selskap (aksjeloven § 1-3). Eierselskapet tar da rollen som morselskap, med såkalt bestemmende innflytelse over den eide parten, datterselskapet. Konsernforhold reguleres hovedsakelig av aksjelovens alminnelige regler om forholdet mellom selskap og aksjeeiere, som gjennomgått over. Enkeltelskapene i et konsern består av selvstendige rettssubjekter, og hvert selskap vil ha sin egen organisasjon med egne styringsorganer. Det finnes videre ingen regler som gir morselskapets styre myndighet til å treffe vedtak som er direkte bindende for datterselskapene, og rettslig bindende vedtak kan kun treffes gjennom datterselskapets generalforsamling (NOU 1996:6). Samtidig så utgjør konserner ofte en økonomisk og organisasjonsmessig integrert enhet, der morselskapet leder konsernet under hensyn til hele konsernets interesser.

² [Lov om aksjeselskaper \(aksjeloven\) - Lovdata](#)

³ [Lov om allmennaksjeselskaper \(allmennaksjeloven\) - Lovdata](#)

Det er ikke uvanlig at enkeltpersoner kan ha styreverv og/eller en ledelsesposisjon i både mor- og datterselskap samtidig. Slike faktorer, sammen med ulike ikke-juridiske krav og forventninger, kan ha vel så stor betydning som det rent rettslige for den faktiske selskapsstyringen (NOU 1996:6).

3 Definisjon av et familieselskap

Det er ifølge Berzins & Bøhren (2013) to grunnleggende spørsmål som må besvares når et familieselskap skal defineres: (1) Hvem skal inkluderes i det som kalles familien? Og (2) hva må familien gjøre i bedriften for at denne skal kvalifisere som familiebedrift? Som svar på det første spørsmålet kan vi ta utgangspunkt i deres egen, enkle definisjon:

«... en familie er en gruppe personer som er koplet sammen gjennom giftemål eller gjennom slektskap i rett linje til og med oldeforeldre eller i sidelinje til og med søskenbarn.»

For å identifisere personer i samme familie har vi i denne rapporten brukt felles etternavn som en første indikator. Det er deretter gjort en manuell gjennomgang av andre personer med betydelige eierposter, for å avdekke eventuelt slektskap der eierne har ulike etternavn. Denne kontrollen er gjort ved søk i offentlig tilgjengelig informasjon, blant annet på selskapenes nettsider, i årsrapporter og i diverse nyhets saker som er publisert om selskapene og næringen. I ett tilfelle ble det sendt en forespørsel direkte til en av bedriftene for å få avklaring, men noen utvidet kontakt med de aktuelle aktørene har ikke vært mulig innenfor rammene av denne rapporten. At noen familiemedlemmer kan ha blitt oversett er derfor en mulig feilkilde, men denne antas å være svært begrenset i så tilfelle. Innen oppdrettsnæringen er et klart flertall av familieselskapene mindre foretak med et fåtall (1–5) eiere og der alle eiere deler etternavn. Disse er dermed enkelt identifiserbare. Et fåtall selskaper krevde en større gjennomgang, men i de fleste tilfeller ble eiersammensetningen raskt avklart.

Det andre spørsmålet til Berzins & Bøhren (2013) går på selve begrepet familieselskap, og er noe mer komplisert å svare på. Det finnes per i dag ikke noen enighet i litteraturen om hva familiebedrift eller familieeierskap skal defineres som (Eilertsen & Hennig-Olsen, 2013). Flere mulige definisjoner finnes, blant annet knyttet til grad av kontroll over aksjeselskapet (som gjennomgått i forrige kapittel), styringsform og prinsipper for styring. I forskningslitteraturen spenner de brukte definisjonene fra på den ene siden å simpelthen inkludere bedrifter som selv identifiserer seg som en familiebedrift, til å involvere ulike kombinasjoner av faktorer som eierskapsandel, ledelse, hvor involvert familien er i styringen av bedriften, og kontinuitet gjennom flere generasjoner (Cano-Rubio *m.fl.*, 2017). De oftest brukte faktorene i litteraturen er eierskap, ledelse, og styreverv, med eierskap som den klart mest brukte (De Massis *m.fl.*, 2012).

Som gjennomgått i forrige kapittel, så er eierskap en åpenbar kilde til selskapskontroll, der man også oppnår indirekte kontroll over faktorer som ledelse og styresammensetning. I denne rapporten har vi derfor valgt å kun forholde oss til eierskap som bestemmende faktor i definisjonen av familieselskaper. Faktorer som familietilknytning over tid, grad av familieinvolvering, og hva selskapet selv identifiserer seg som, er sett bort fra da disse er både mer tidkrevende og til dels subjektive vurderinger.

Vi har valgt å definere et familieselskap som tilfeller der en familie⁴ i siste ledd⁵ av eierkjeden eier majoriteten (> 50 %) av aksjene. Dette gir familien alminnelig flertall i alle saker som besluttes i generalforsamlingen, jf. aksjeloven § 5-17. I noen tilfeller kan en familie ha majoritetseierskap i morselskapet

⁴ Det kan argumenteres for at familiebegrepet rent teknisk krever involvering minst to personer. Vi har imidlertid valgt å også inkludere enkeltpersoner i begrepet.

⁵ Hva som menes med «siste ledd» er nærmere illustrert i metodekapitlet.

til en oppdretter, men en eierandel på under 50 % i selve oppdrettsselskapet⁶. Disse faller dermed utenfor vår definisjon. Samtidig ser vi fra diskusjonen i kapittel 2 at bestemmende innflytelse over morselskapet i et konsern også kan gi betydelig innflytelse over driften av datterselskap. Vi har derfor gjort tilleggsanalyser som inkluderer de oppdrettsselskapene som er del av et familiekontrollert konsern der familiens andel i oppdretter er mellom 25 og 50 %.

⁶ For eksempel: Familien eier 51 % av morselskapet, som igjen eier 51 % av datterselskapet. Dette gir familien en eierandel på $51 \% \times 51 \% = 26,01 \%$ i datterselskapet.

4 Datakilder og metode

I rapporten kartlegges eierskap i oppdrettsnæringen gjennom en sammenstilling av to datakilder; Akvakulturregisteret og Aksjonærregisteret. Akvakulturregisteret benyttes til å definere et utvalg av oppdrettsselskaper for videre analyse, mens aksjonærregisteret gir oss informasjon om aksjonærene i dette utvalget.

Akvakulturregisteret ligger åpent tilgjengelig på Fiskeridirektoratet sine nettsider⁷, og lister ut eksisterende akvakulturtillatelser i Norge, med supplerende informasjon om den enkelte tillatelse og tilknyttede lokaliteter. Registeret viser også juridisk eier av hver tillatelse, med organisasjonsnummer, navn, adresse, postnummer og -sted. Registeret oppdateres jevnlig gjennom året, og som grunnlag for denne rapporten er det brukt en versjon med status per 21.12.2020. På tidspunktet rapporten skrives finnes det nyere versjoner av registeret tilgjengelig, men vi har valgt denne versjonen for å sikre en tett overlapp med den brukte versjonen av aksjonærregisteret.

Aksjonærregisteret er tilgjengelig på forespørsel fra Skatteetaten⁸. Registeret viser alle aksjonærer i norske aksjeselskaper, hvor det for hvert enkelt selskap gis informasjon om den enkelte aksjonærs organisasjonsnummer/fødselsår⁹, navn, adresse, postnummer og -sted, i tillegg til antall aksjer eid og hvor mange aksjer som totalt er utstedt av selskapet. Som grunnlag for denne rapporten har vi fått levert en kopi av registeret per 31.12.2020.

I tillegg er det hentet ut en kopi av postnummerregisteret til Bring¹⁰, som muliggjør en fordeling av aksjonærene etter kommuner og fylker ut fra kobling mot postnummer i Aksjonærregisteret.

Akvakulturregisteret omfatter en bred populasjon av aktører som driver oppdrett i ulike former, med ulike formål, arter og i ulik skala. Til analysen er det tatt et utvalg fra registeret basert på kriteriene beskrevet i Tabell 1. Utvalget består av bedrifter som driver industriskala kommersiell matfiskproduksjon av laks, ørret og regnbueørret i Norge. Dette inkluderer både sjø- og landbasert saltvannsoppdrett. Dette dekker det aller meste av produksjon og produksjonsverdi i norsk akvakultur.

Tabell 1 Valgte filtre i akvakulturregisteret (per 21.12.2020) for å definere utvalg av selskaper

Variabel	Valgte verdier
Produksjonsform:	Matfisk*
Formål:	Kommersiell
Art:	Laks, ørret, regnbueørret
Tillatelseskapasitet:	Over 100 tonn
Vannmiljø:	Saltvann
Lokalitetsplassering:	Sjø, land

*) Dette inkluderer alle varianter av «Matfisk», «Matfisk - (5 % MTB økning)», «Matfisk - Grønn A», osv, inkludert «Økologisk matfisk».

⁷ <https://www.fiskeridir.no/Akvakultur/Registre-og-skjema/akvakulturregisteret>

⁸ <https://www.skatteetaten.no/presse/aksjeeieropplysninger/>

⁹ Organisasjonsnummer for selskap, fødselsår for fysisk person.

¹⁰ <https://www.bring.no/tjenester/adressetjenester/postnummer>

Definisjonen av bedriftsutvalg kan ha betydning for resultatene hvis de ekskluderte bedriftene utgjør en stor nok masse samtidig som at de har en tilstrekkelig avvikende profil fra de inkluderte bedriftene. Tabell 2 viser et eksempel på tre stegvise utvidelser av kriteriene satt i Tabell 1, og hvor stor andel av disse bredere definerte utvalgene som allerede dekkes av vårt utvalg.

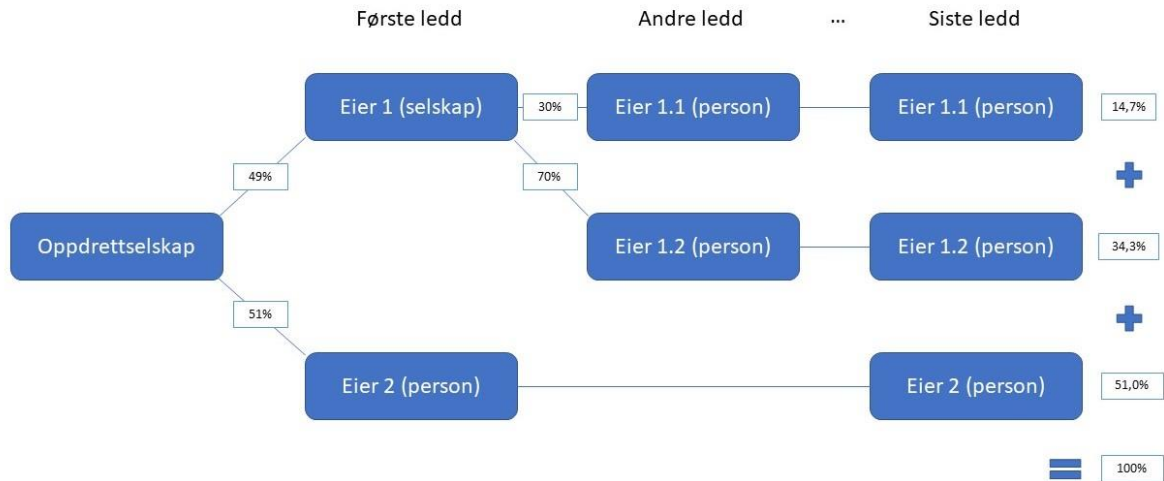
Tabellen viser at vårt utvalg dekker 84 % av bedriftsantallet, 93 % av kapasiteten og 97 % av antallet tillatelser i et bredere utvalg der også aktører under 100 tonn og ferskvannsoppdrett er inkludert. Hvis dette bredere utvalget utvides videre til også å inkludere andre produksjonsformer, så faller vår dekningsgrad til henholdsvis 54 %, 66 % og 82 %. En ytterligere utvidelse til å inkludere andre formål gjør at dekningsgraden faller til henholdsvis 43 %, 59 % og 69 %. Vi anser vårt utvalg slik det er definert i Tabell 1 som tilstrekkelig for vårt formål.

Tabell 2 Mulige utvidelser av utvalget

Utvidelser av utvalget	Bedriftsandel	Kapasitetsandel	Tillatelsesandel
Inklusive aktører under 100 tonn og ferskvannsoppdrett	84 %	93 %	97 %
Inklusive andre produksjonsformer (og overnevnte)	54 %	66 %	82 %
Inklusive andre formål (og overnevnte)	43 %	59 %	69 %

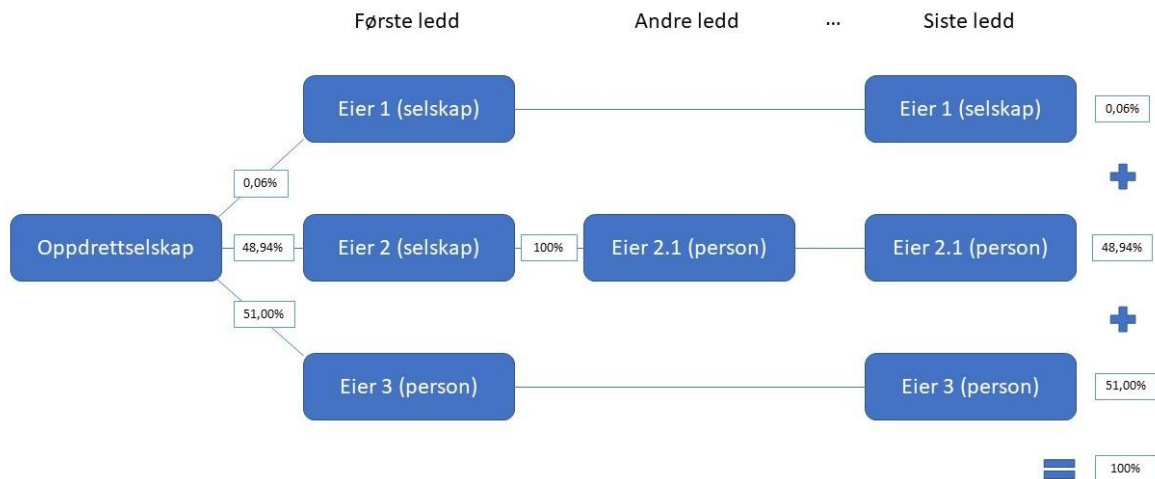
Eierskapet i oppdrettsnæringen er i mange tilfeller strukturert i hierarkier bestående av flere ledd mellom oppdretter og fysisk person som i siste ledd er andelseier. Dette skyldes blant annet ulike konsernstrukturer, bruk av investerings-/holdingselskaper, eierskap på tvers av aktørene, eller annet innslag av selskapsbasert hel- eller deleierskap. Som grunnlag for rapporten har vi sporet eierskap inntil seks ledd bakover gjennom det som ofte kalles eierkjeden. Dette for å eliminere flest mulig underselskaper og i størst mulig grad knytte eierandelene til fysisk person. Begrensningen på seks ledd er satt av nødvendighet for å begrense størrelsen på den resulterende datamengden. Samtidig ser vi at seks ledd gir en tilstrekkelig oppløsning. Tilsvarende antall ledd er benyttet i en lignende studie gjort av Nøstbakken & Selle (2019), der de også vurderer dette som tilstrekkelig for sitt formål.

Figur 1 illustrerer hvordan en enkel eierstruktur kan se ut. Det vi er ute etter er de persontilknyttede eierandelene som her er samlet helt til høyre i siste ledd. I figuren har *Eier 1.1 (person)* en andel på 30 % av aksjene i *Eier 1 (selskap)*, som igjen eier 49 % av et oppdrettsselskap. Dette gir *Eier 1.1 (person)* en eierandel på $30\% \times 49\% = 14,7\%$ av oppdrettsselskapet. Samme beregning gir *Eier 1.2 (person)* en andel på 34,3 % av oppdrettsselskapet, mens de resterende 51 % tilhører *Eier 2 (person)* som kommer inn allerede i første ledd.

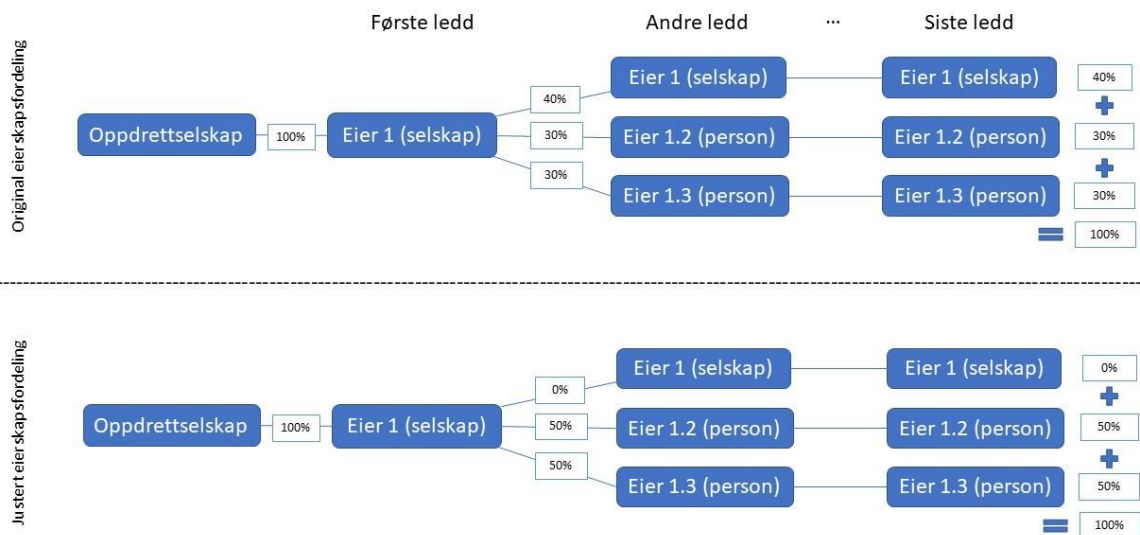
Figur 1 Eksempel på eierstruktur med flere ledd (Illustrasjon basert på en tilsvarende figur i Nøstbakken & Selle, 2019)

I tillegg til grensen på seks ledd, så er det gjort et ytterligere grep for å redusere datamengden. Mellom hvert ledd er eierskapet i et gitt selskap kun sporet videre hvis det aktuelle selskapet eier mer enn 0,1 % av aksjene i tilknyttet selskap i foregående ledd. Dette er illustrert i Figur 2, der *Eier 1 (selskap)* har en andel i oppdrettselskapet på 0,06 % og derfor ikke brytes ned på sine eiere, men heller defineres direkte som eier i siste ledd. *Eier 2 (selskap)* har en større eierandel og brytes derfor videre ned. Konsekvensen av å sette denne andelsgrensen (ved siden av redusert datamengde) er at eierandelen som fortsatt er tilegnet selskaper blir større i siste ledd. Samtidig blir disse andelene per definisjon så små at effekten på kartlegging av totalt eierskap er minimal.

Figur 2 Illustrasjon av nedre grense satt på eierskap for videre kartlegging

Det forekommer også noen tilfeller av krysseierskap, som vil si at et selskap eier noen av sine egne aksjer. I disse tilfellene er denne selveierandelen slettet, og den slettede andelen fordelt (etter vektning) mellom de øvrige aksjonærene. Et eksempel på dette er illustrert i Figur 3.

Figur 3 Eksempel på justering for krysseierskap (Illustrasjon basert på en tilsvarende figur i Nøstbakken & Selle, 2019)

5 Familieeierskap

Oppdrettselskapene inkludert i analysen omfatter 122 selskaper med 1049 tillatelser og en samlet kapasitet på 970 295 tonn maksimalt tillatt biomasse (MTB).

Av de 122 selskapene regnes 89 (73 %) som familieeide når dette defineres ved alminnelig flertall i generalforsamlingen. Disse kontrollerer en kapasitet på 471 074 tonn MTB, eller 49 % av samlet kapasitet hos de 122.

Enkelte familieselskaper har også innslag av eksterne eiere. Justerer vi for eksterne eiere, så havner den familiekontrollerte kapasiteten på 366 659 tonn MTB. Dette tilsvarer 78 % av kapasiteten kontrollert av familieselskapene, og 38 % av samlet kapasitet.

I syv selskaper har familien mindre enn 50 % eierskap i siste ledd, men har samtidig betydelig innflytelse over selskapet gjennom majoritetserskap i morselskaper. Hvis vi legger til disse syv aktørene under familiebegrepet, så øker antallet familieselskaper til 96, tilsvarende 79 % av bedriftsmassen. Biomassen under familieselskaper øker til 599 063 tonn MTB, tilsvarende 62 % av totalen. Kapasiteten justert for eksterne eiere øker til 404 609 tonn MTB, tilsvarende 42 % av samlet kapasitet.

5.1 Familieeierskap og selskapsstørrelse

En enkel analyse (Tabell 3) viser at selskaper som er familieeide i gjennomsnitt har mindre antall tillatelser og tillatelseskapasitet enn andre selskaper, og denne forskjellen er betydelig. Selskaper som er 100 % familieeid har i gjennomsnitt enda mindre antall tillatelser og tillatelseskapasitet enn familieeide selskaper generelt.

Tabell 3 Antall tillatelser og tillatelseskapasitet MTB hos selskaper etter eierskap

	Antall tillatelser			MTB		
	Snitt	SD*	Median	Snitt	SD*	Median
Alle	8,6	22,9	3	7 953	19 466	2 916
Ikke familieeide	15	39,0	1	10 823	15 023	6 115
Familieeide > 50 %	6,1	11,0	3	6 844	20 826	2 000
Familieeide 100 %	4,5	4,3	3	5 191	24 241	1 608

*) SD = Standardavvik

5.2 Familieeierskap og geografi

Tabell 4 viser at utenlandsk eierskap i produksjonskapasiteten til oppdrettsnæringen var på 31,4 % ved utgangen av 2020, i vårt utvalg. Nøstbakken & Selle (2019) viser til en utenlandsk eierandel på 35,4 % i norsk lakseoppdrett i 2018, dog med et noe bredere utvalg av selskaper inkludert. Hvis vi utvider vårt utvalg til å matche deres analyse for 2018, så får vi en utenlandsk eierandel på 35,1 % i 2020, som er en svak nedgang fra to år tidligere. Flere av de store aktørene har redusert innslaget av utenlandsk eierskap fra 2018 til 2020, og utviklingen er et brudd i trenden observert for 2015–2018, der nettopp de større aktørene drev en økning i andelen (Nøstbakken & Selle, 2019). Uavhengig av metode, så ser vi altså at utenlandsk eierskap i oppdrettsnæringen ligger på rundt en tredjedel av MTB per 2020.

De familieeide selskapene har et innslag av utenlandske aksjonærer på omtrent 10 %, mot i overkant av 50 % for de ikke familieeide. Samtidig må det nevnes at disse tallene ikke er justert for norsk eierskap via utenlandske selskaper. Dette er i så fall klassifisert som utenlandsk¹¹.

Tabell 4 Tillatelseskapasitet MTB fordelt etter norsk og utenlandsk eierskap

	Alle selskaper	Familieeide	Ikke familieeide
Norsk eierskap	68,6 %	90,3 %	48,2 %
Utenlandsk eierskap	31,4 %	9,7 %	51,8 %

De tre største eierfylkene for familieeide selskaper er Vestland, Trøndelag, og Nordland, som til sammen kontrollerer 72 % av MTB i kategorien (Tabell 5). Blant de selskapene som ikke er familieeide er en relativt større andel tilknyttet Oslo, mens Vestland har en betydelig andel også her.

Tabell 5 Tillatelseskapasitet MTB fordelt etter aksjonærenes bostedsfylke

	Alle selskaper	Familieeide	Ikke familieeide
Agder	0,6 %	0,4 %	0,7 %
Innlandet	0,1 %	0,1 %	0,1 %
Møre og Romsdal	1,8 %	1,8 %	1,8 %
Nordland	10,9 %	17,7 %	4,5 %
Ukjent	1,3 %	0,9 %	1,6 %
Oslo	9,7 %	5,6 %	13,7 %
Rogaland	0,8 %	0,5 %	1,1 %
Troms og Finnmark	3,8 %	7,6 %	0,2 %
Trøndelag	12,3 %	20,9 %	4,2 %
Vestfold og Telemark	0,3 %	0,2 %	0,4 %
Vestland	25,0 %	33,4 %	17,1 %
Viken	2,0 %	1,3 %	2,7 %
Utenlandsk	31,4 %	9,7 %	51,8 %
Sum	100,0 %	100,0 %	100,0 %

På kommunenivå er den største andelen tillatelser knyttet til eiere registrert i Frøya for de familieeide selskapene, mens Oslo har en tilsvarende posisjon blant de som ikke er familieeid (Tabell 6). Også Bergen og Austevoll kommer høyt på begge rangeringene.

¹¹ Aksjonærregisteret gir kun oversikt over aksjonærer i norske selskaper, mens eierstrukturen i utenlandske selskaper må studeres via andre metoder og datakilder. Det har ikke vært mulig innenfor rammene av denne rapporten.

Tabell 6 Tillatelseskapasitet MTB fordelt etter aksjonærenes bostedskommune. 20 største kommuner.

Alle selskaper		Familieeide		Ikke familieeide	
Oslo	9,7 %	Frøya	13,1 %	Oslo	13,7 %
Frøya	7,6 %	Bergen	6,6 %	Austevoll	5,5 %
Austevoll	5,6 %	Austevoll	5,7 %	Bergen	4,1 %
Bergen	5,3 %	Oslo	5,6 %	Gulen	2,7 %
Gulen	2,4 %	Hadsel	4,4 %	Frøya	2,4 %
Nærøysund	2,3 %	Bømlo	4,3 %	Kinn	2,0 %
Bømlo	2,1 %	Tysnes	3,6 %	Bærum	1,4 %
Hadsel	2,1 %	Bjørnafjorden	3,4 %	Nærøysund	1,3 %
Kinn	1,9 %	Nærøysund	3,3 %	Bodø	1,2 %
Tysnes	1,8 %	Sortland	2,7 %	Lurøy	1,0 %
Bjørnafjorden	1,7 %	Gulen	2,0 %	Ålesund	0,9 %
Bodø	1,6 %	Bodø	2,0 %	Masfjorden	0,9 %
Sortland	1,4 %	Kinn	1,7 %	Stavanger	0,7 %
Lurøy	1,3 %	Vågan	1,7 %	Øygarden	0,7 %
Øygarden	1,1 %	Lurøy	1,6 %	Andøy	0,4 %
Bærum	1,1 %	Ibestad	1,5 %	Bø	0,4 %
Trondheim	0,9 %	Trondheim	1,5 %	Asker	0,4 %
Vågan	0,8 %	Øygarden	1,4 %	Trondheim	0,3 %
Tromsø	0,7 %	Tromsø	1,4 %	Aurskog-Høland	0,3 %
Ibestad	0,7 %	Salangen	1,2 %	Narvik	0,3 %
Øvrige	16,0 %	Øvrige	21,4 %	Øvrige	6,1 %
Utenlandsk	31,4 %	Utenlandsk	9,7 %	Utenlandsk	51,8 %
Sum	100,0 %	Sum	100,0 %	Sum	100,0 %

6 Videre arbeid

Metodikken skissert i denne rapporten er overførbart til så vel andre år som andre bedriftsutvalg. Videre arbeid burde se nærmere på hvordan eierstrukturen i oppdrettsnæringen utvikler seg over tid ved å ta inn flere år i analysen. Videre analyser burde også vurdere andre metoder for å definere familieeierskap, som grad av kontroll over aksjeselskap eller styringsform og prinsipper for styring. Det vil også være interessant å se på andre aspekter ved eierskapsfordelingen, som for eksempel graden av lokalt, regionalt og nasjonalt eierskap.

Generelt vil mer dyptgående drøftinger av eierskapsstrukturen være nyttig, der man tar inn mulige drivere bak – og konsekvenser av – den observerte utviklingen. En kobling mot foretaks- og regnskapsstatistikk kan belyse forskjeller i sentrale mål som omsetning, verdiskaping, lønnsomhet og sysselsetting på tvers av eierskapsstrukturene og over tid.

Metodikken er også overførbart til andre deler av sjømatnæringen, som flåten eller foredlingsindustrien. I flåten reguleres innslaget av utenlandsk eierskap, mens landindustrien i likhet med oppdrettsnæringen ikke har noen slike begrensninger. For både flåten og landindustrien er graden av nasjonalt eierskap så vel som graden av konsentrasjon i eierskapet aktuelle tema som fordrer oppdaterte oversikter.

7 Referanser

- Aksjonærregisteret. Kopi av registeret per 31.12.2020. Skatteetaten, www.skatteetaten.no
- Akvakulturregisteret. Kopi av registeret per 21.12.2020. Fiskeridirektoratet. Lastet ned fra: <https://www.fiskeridir.no/Akvakultur/Registre-og-skjema/akvakulturregisteret>
- Andreassen, O. & R. Robertsen (2014). Eierendringer for havbrukskonsesjoner tildelt i 2009-runden. Rapport 4/2014, Nofima, Tromsø.
- Asche, F., M. Sikveland & D. Zhang (2018). Profitability in Norwegian salmon farming: The impact of firm size and price variability. *Aquaculture Economics & Management*, 1–12.
- Bergesen, O. & R. Tveterås (2019). Innovation in seafood value chains: the case of Norway. *Aquaculture Economics & Management*, 23, pp. 292–320.
- Berzins, J. & Ø. Bøhren (2013). Norske familiebedrifter: omfang, eierstyring og lønnsomhet. *Praktisk økonomi og finans*, 29:3, pp. 57–75.
- Cano-Rubio, M., G. Fuentes-Lombardo & M.C. Vallejo-Martos (2017). Influence of the lack of a standard definition of “family-business” on research into their international strategies. *European Research on Management and Business Economics*, 23, pp. 132–146.
- De Massis, A., P.A. Sharma, J.H. Chua & J.J. Chrisman (2012). Family business studies: An annotated bibliography. Northampton, MA: Edward Elgar
- Eilertsen, G. & J. Hennig-Olsen (2013). Aktivt eierskap i familiebedrifter. *Magma*, pp. 34–39.
- Johnsen, P.F., J. Erraia, S. Fjose, A. Blomgren, Ø. Fjellidal, R. Robertsen & T. Nyrud (2020). Nasjonale ringvirkninger av sjømatnæringen i 2019. Menon-publikasjon nr. 98/2020. Menon, Oslo.
- Mikkelsen, E. (2019). Kapasitetsøkning i havbruk 2017/2018. Samfunnsøkonomisk evaluering. Rapport 13/2019, Nofima, Tromsø.
- Mikkelsen, E., K.M. Karlsen, R. Robertsen & B. Hersoug (2018). Skiftende vindretning–særlige hensyn for tildeling av tillatelser til lakseoppdrett. Rapport 26/2018, Nofima, Tromsø.
- NOU 1996:6 (1996). Arbeidstakeres stilling i konsernforhold m.v.
- Nøstbakken, L. & S.F. Selle (2019). Eierskap i norsk oppdrettsnæring. SNF-Arbeidsnotat nr. 05/19, Samfunns- og næringslivsforskning AS.
- Ulstein, H., L.A. Grünfeld & G. Ekrann (2012). Industrielt eierskap i Norge. Eierskapets betydning for verdiskapning og vekst i industribedrifter og tilknyttet næringsvirksomhet. Menon-publikasjon nr. 11/2012, Menon, Oslo.

